

DRŽIĆEVA FIRENTINSKA UROTNIČKA EPIZODA:
DIO PLANA BOBALJEVIĆEVA KLANA DA RAZVLASTI
GUNDULIĆEV KLAN

Nenad Vekarić

DUBROVAČKE UROTE – BORBA IZMEĐU JUDINA (GUNDULIĆEVA)
I BOBALJEVIĆEVA KLANA

Element klanovske borbe unutar vlasteoskog staleža sve više se pokazuje kao jedan od bitnih elemenata pomoću kojih se mogu dešifrirati ključni dubrovački povijesni događaji, političke odluke, pa i književna djela. Spoznaja o bespoštednom klanovskom nadmetanju dviju vlasteoskih frakcija, tzv. salamankeza i sorboneza, koje je, nakon ubojstva Frana Gundulića (Gondola) 1589. i *Velike zavjere* 1610./2. godine,¹ utjecalo na svaku bitnu političku odluku u Dubrovačkoj Republici, nametnula je pitanje: je li ubojstvo Frana Gundulića doista bio početak raskola među vlastelom ili je taj događaj bio samo jedna karika u razdoru čiji korijeni sežu dublje u prošlost? Koji su bili stvarni razlozi ubojstva Frana Gundulića? Postoji li veza između Držićevih urotničkih pokušaja i ubojstva Frana Gundulića i *Velike zavjere*?

¹ O tome vidi: Stjepan Ćosić i Nenad Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države: Salamankezi i sorbonezi*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2005.

Razmišljanje o tome vodi nas duboko u prošlost, sve do 1205. godine i priče o Damjanu Judi, pružajući nam indicije da je sukob dvaju velikih klanova već tada dosegao takvu oštrinu, koja se neće moći suspregnuti u sljedećih šest stoljeća. Analiza dubrovačkih urota, počev od svrgavanja Damjana Jude 1205. godine, pa sve do *Velike zavjere* 1610./2. godine, jasno ocrtava postojanje dviju velikih frakcija, a razlika između njih ukazuje se kroz dvije bitne konstante: odnos prema dubrovačkoj samostalnosti na političkoj razini i stabilan klanovski raspored na rodovskoj razini. Prvi klan, čiji su glavni nosioci rodovi Juda, Gundulić (Gundula, Gondola), Bunić (Bona), Črijević (Cerva) i Saračić (Saraca), u kontinuitetu ističe dubrovačku samostalnost (Judin, odnosno Gundulićev klan, koji će se nakon *Velike zavjere* prepoznati kao sorboneški), drugi klan, čiji su glavni nosioci rodovi Bobaljević (Babalio, Bobali), Benešić (Benessa), Rastić (Resti), Bočinčić (Bucignolo), Kabužić (Caboga), Džamanjić (Zamagna), Gradić (Gradi), Pucić (Pozza) i Đurđević (Giorgi), u kontinuitetu traži podršku izvan Dubrovnika (Bobaljevićev klan koji će se nakon *Velike zavjere* prepoznati kao salamankeški).²

Kronologija dubrovačkih urota, promatrana u ključu tih dviju konstanti teče ovako:

Prije 1205. godine, ako je vjerovati Mavru Orbiniju, u vrijeme »tiranije« Damjana Jude, Vlaho Bobaljević i braća Vuko i Domanja, suprotstavivši se bezuspješno dubrovačkom knezu zbog samovlašća, pobjegli su u Bosnu.³

Godine 1205., ako je vjerovati dubrovačkim kroničarima – Damjana Judu svrgava njegov zet Petar Benessa i dovodi Dubrovnik pod vrhovnu vlast Venecije. Juda je jakim udarcem glavom o jarbol počinio samoubojstvo.⁴ Ono što je pritom važno napomenuti: Damjan Juda imao je dvije kćeri: jedna se udala za pučista Petra Benessu, a druga za Grubešu Gundulića. Ta, druga kći, majka je Bone Gundulić,

² Termini »Judin« (»Gundulićev«) i »Bobaljevićev« klan uspostavljeni su prema glavnim nosiocima suprotstavljenih vlasteoskih frakcija radi lakšeg razumijevanja. No, neizvjesno je jesu li suprotstavljene frakcije uopće imale artikulirana imena (kao što je to bilo kasnije, u 17. i 18. stoljeću).

³ Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slavena* (pr. Franjo Šanjek, prijevod Snježana Husić). Zagreb: Golden marketing, 1999: 251.

⁴ *Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina, Zagabriae*: JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 14, digessit Speratus Nodilo, 1883.: 33-34; 155, 220-221.

rodočelnice dubrovačkog roda Bona (Bunić).⁵ Rascjep, dakle, ima dvostruku težinu – političku (predaja Grada Veneciji) i rodovsku (rascjep se događa između dvaju zetova Damjana Jude).

Godine 1284. mletački *comes* protjerao je iz Dubrovnika Binčolu Marinovog Binčulića (Binçola). Kad se potajice vratio *comes* ga je htio uhititi, ali su mu sugrađani pomogli da pobjegne i, prema zapisima kancelara Tomasina de Savere, doviknuli mu: »Podhi sbogo«. Sudionici ove bune uz Binčolu, bili su i njegovi stričevi Vido i Palma Binčulić, Margarito Andrijin Krusić (Crosio), te Barbije Gradin Juda, unuk Damjana Jude, koji je kamenjem gađao Mlečane i bio osuđen zbog pobune.⁶

Godine 1358. Dubrovnik se osamostalio od Venecije. »Glavni pobornici priznanja ugarske krune bili su Marin Gozze i Lovro Volcassio«, piše Zdenka Janeković-Römer.⁷ Uz njih se kao glavni pregovarači, odnosno neposredno nakon osamostaljenja i prvi knezovi, javljaju nadbiskup Ilija Rusinov Saraca, Đivo Lukarov Bona, Đivo Pavlov Gondola, Petar Grubešin Ragnina i Đivo Nalin Črieva.⁸ Tko su bile te osobe? Đivo Bona je izravni Judin potomak (praprapraunuk, njegova prabaka je spomenuta Bona Gondola, a šukundjed Grubeša, lojalni Judin zet); Đivo Gundulić je potomak brata Judina zeta Grubeše; nadbiskup Ilija Saraca pripada rodu koji je u vrijeme *Velike zavjere* i kasnije stabilan pripadnik Gundulićeva klana (sorboneza); Marin Gučetić (Gozze), rođak je Nikole Marinova Gučetića, koji je 1400. otkrio i prijavio urotu braće Zamagna i Bodača (Bobaljevićeva klana); Đivo Črijević (Črieva), izravni je predak pjesnika Ilija Črijevića, koji čvrsto stoji na strani Gundulićeva klana i koji stoljeće i pol kasnije, u posmrtnom govoru Ivanu Stjepanovom Gučetiću (oko 1451.-1502.), spominje netom spomenutog

⁵ Irmgard Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, II. Beograd: SANU, posebna izdanja, knj. 340, 1960: genealogija Bona.

⁶ Gregor Čremošnik, »Odnos Dubrovnika prema Mlecima do g. 1358.«, *Narodna starina* 12 (1933): 176; Irmgard Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, I. Beograd: SANU, posebna izdanja, knj. 340, 1960: 133, 287.

⁷ Zdenka Janeković-Römer, »Priznanje krune svetog Stjepana – izazov dubrovačke diplomacije«, *Zbornik diplomatske akademije* (posebno izdanje: *Diplomacija Dubrovačke Republike*) 3 (1998.): 294.

⁸ Z. Janeković-Römer, »Priznanje krune svetog Stjepana – izazov dubrovačke diplomacije«: 294-295.

Marina Gučetića »koji je umro u Panoniji«, »gorostasa roda Gučetića«;⁹ Petar Ragnina, čiji potomci nisu dočekali ni kraj prve četvrti 15. stoljeća; te Lovrica Vukasović (Volcasso), pripadnik mlađeg plemićkog roda, roda koji je vjerojatno doselio poslije Judina svrgavanja, a koji je izumro prije kraja 14. stoljeća, pa ih u kasnijim događanjima nije moglo biti. Među ključnim osobama nema nikoga iz Bobaljevićeva klana. Nema nijednog Benesse, Bobalija, Restija, nema Bucignola, Caboge, Gradija, Zamagne... U kontekstu klanovske borbe, godina 1358. je, čini se, godina obračuna Judina klana s Bobaljevićevim klanom, godina prevrata! Godina kada je Judin klan, koji sad već možemo zvati Gundulićevim klanom (jer su Jude kao rod u međuvremenu izumrli) uzvratio udarac pretrpljen 1205. godine i preuzeo dominaciju. Godina 1358. zapravo nije ništa drugo doli urota! Urota koja, zbog ostvarenog uspjeha i dugotrajne marginalizacije poraženih, nikada nije bila nazvana tim imenom.

Godine 1400. Nikolica (oko 1360.-1400.) i Jakša Zamagna (oko 1365.-1400.), s nadimkom Krvetić, te Lovro (oko 1360.-1400.) i Šimun Budačić (Bodača) (oko 1365.-1400.), osuđeni su na smrt i pogubljeni, jer su, kako pišu dubrovački kroničari, s još nekolicinom pučana (uglavnom kožara i mesara), tijekom pregovora s despotom Stefanom Lazarevićem, skovali urotu, pozvavši trebinjske i popovske vojvode da s vojskom dođu u Dubrovnik i osvoje vlast.¹⁰ Osuđeni na smrt i pogubljeni, »tri dana su njihova tijela stajala izložena ispred Orlandova stupa, a zatim su pokopani kao izdajnici, pred vratima klaustera u samostanu Male braće. Njihovi su grobovi bili pokriveni ciglama kako bi i u smrti bili obilježeni i služili kao upozorenje...« Konfiscirana im je i sva imovina, a datum otkrivanja urote, 9. ožujka, proglašen je državnim blagdanom.¹¹

Godine 1483. senatskom je odlukom zbog izdaje pogubljen Nikola Teodor Ivanov Palmota (oko 1456.-1483.), jer je s Turcima pregovarao o prepuštanju

⁹ Darinka Nevenić-Grabovac, »*Oratio funebris* humaniste Ilije Crijevića dubrovačkom pesniku Ivanu (Dživu) Gučetiću«, *Živa antika* 24/1-2 (1974.): 339.

¹⁰ *Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina*: 52-53; 242-243; *Chronica Ragusina Junii Restii* (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451-1484) (pr. Speratus Nodilo). Zagabriae: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 25, JAZU, 1893.: 187, 188.

¹¹ Vinko Foretić, »Budačić«, *Hrvatski biografski leksikon* 2 (1989.): 417; Zdenka Janeković-Römer, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999.: 31.

Stona.¹² Dubrovačkom poklisaru na Porti, Nikoli Marinovom Restiju (oko 1420.-1486.) koji je Turcima namjeravao prepustiti Ston, odsječena je 1486. godine glava. Odlučeno je da se iz Republike izagna svih pet njegovih sinova, da mu se kćeri zatvore u samostan, a sav imetak zaplijeni.¹³

U nastojanju da i nakon 1526., kad je Dubrovnik odbacio vrhovnu vlast ugarsko-hrvatskog kralja i prestao plaćati danak, održi prohabsburški smjer dubrovačke politike, urotu kuje Miho Bucignolo (oko 1479. – oko 1550.).¹⁴ Nakon što je u srpnju 1529. godine nekoliko njegovih šifriranih pisama upućenih Ferdinandu I. Habsburškom palo u ruke dubrovačke vlade, kažnjen je sukladno zabrani Senata o obavještanju stranaca o događajima u Turskoj.¹⁵ U ponovnoj tajnoj istrazi u Senatu, osuđen je u travnju 1532. na godinu dana zatvora i doživotni gubitak svih vlasteoskih prava, oduzeto mu je pravo dopisivanja i napuštanja granica Republike.¹⁶ U noći s 24. na 25. srpnja Bucignolo je pobjegao iz zatvora i sklonio se prvo u Bari, pa u Veneciju, a zatim u zemlje Ferdinanda I. Ubrzo mu se pridružio i brat Pavao (*oko 1485.). Početkom 1535. braća su naumila napasti Ston i predati ga Ferdinandu I. Nakon što je njihov plan osujećen, vlada ih je proglasila veleizdajnicima, raspisala nagradu za njihove glave, izbacila ih iz vlasteoskog kruga, konfiscirala svu imovinu i prognala sve muške potomke.¹⁷ I više godina kasnije, 10. ožujka 1548., dubrovačke vlasti obnavljaju »lov« na njihove glave, najavljujući nagradu njihovim ubojicama.¹⁸

¹² *Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina: 267 (haver fatto certi trattati con i Turchi in lo Caste Nuovo, per tradir Stagno)*; Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*, 35, bilješka 66.

¹³ *Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina: 267, 269*; Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*, 35, bilješka 66.

¹⁴ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, II. Zagreb: NZMH, 1980: 10-11; Zdravko Šundrica, »Otrovi u Dubrovačkoj Republici«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 36 (1998.): 66, bilješka 78.

¹⁵ Josip Žontar, *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1973.: 59.

¹⁶ Jorjo Tadić, *Dubrovački portreti*, Beograd: Srpska književna zadruga, 1948.: 17-18; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, II: 19.

¹⁷ J. Tadić, *Dubrovački portreti*, 19-22; I. Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, I, 140; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, II, 27; Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*, 36-37.

¹⁸ J. Žontar, *Obveščevalna služba*, 94.

Nakon Bucignola, vlastima se oštro suprotstavlja Marin (Mario) Caboga (oko 1505.-1582.), s nadimcima Kordica (u Dubrovniku) i Confuso (u Italiji, gdje je bio član *Academia dei Confusi* u Viterbu)¹⁹, doktor teologije i obaju prava, arhidakon dubrovačkog Kaptola. Vrativši se iz Italije u Dubrovnik 1541. godine, oštro se sukobio s vlastima oko crkvenih dobara koje su prisvojili neki plemići, te je stoga 1543. bio na deset godina prognan iz Dubrovnika. Pomilovan je 1550. godine. Nakon povratka u Dubrovnik 1559. godine, sukobio se s nadbiskupom Beccadelijem oko imenovanja vikara Šimuna Menčetića (Menze). Osuđen je visokom novčanom kaznom i ponovno na 5 godina prognan iz Dubrovnika, a potom na još 5, kad je na prethodnu osudu reagirao prijetnjama, uvredama i satirama.²⁰ Caboga je bio na čelu vlasteoske frakcije koja se protivila proširenju svjetovne jurisdikcije na crkveni stalež i tridentskoj reformi Crkve. Taj sukob rasplamsao se nakon propovijedi koju je u dubrovačkoj katedrali održao augustinac Cristoforo Amaroni iz Siene u zimu 1572./3. godine, kojega je u Dubrovnik uputio Frano Gundulić (zagovornik druge strane), a u kojoj je naglasio da svjetovne vlasti, sudeći svećenicima, mogu pri kažnjavanju proliti i njihovu krv. Caboga je optužen da je autor uvredljivog pisma protiv tog propovjednika. Iako je to poricao, kao tada najugledniji svećenik dubrovačke crkve nakon nadbiskupa, Caboga je u devet točaka iznio svoje mišljenje o prvenstvu crkvene vlasti nad svjetovnom.²¹ Sveta Stolica poslala je u rujnu 1573. apostolskog vizitatora, feltranskog biskupa Milaneza Gian-Francesca Sormana, koji je trebao uvesti red u dubrovačku crkvu. Mario Caboga i njegova frakcija, na čelu s nećakom povjesničarem i benediktincem Euzebijem Cabogom (oko 1541.-1594.), trećim rođakom Jeronimom Cabogom (oko 1519.-1597.) i Jeronimovim šurjakom filozofom Matom Benessom (oko 1530.-1599.), povezana s dubrovačkim nadbiskupom Calvinijem, smatrajući (vjerojatno s pravom) da Sormano već od Frana Gondole dobro instruiran dolazi u Dubrovnik, neprijateljski ga je dočekala, otežavajući mu na svaki način »pregled« dubrovačke crkve. Sormano je, pak, u svom izvještaju do kraja ocrnio Cabogu, optužujući ga za herezu, sodomiju,

¹⁹ Francesco Maria Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, II. Ragusa: Antonio Martecchini, 1803.: 232.

²⁰ Dunja Fališevac, »Kaboga Kordica, Maroje (Kabožić, Kabužić; Marij, Marin)«, *Hrvatski biografski leksikon* 6 (2005.): 684.

²¹ J. Tadić, *Dubrovački portreti*, 253-254. Vidi i: Đuro Körbler, »Talijansko pjesništvo u Dalmaciji 16. vijeka, napose u Kotoru i u Dubrovniku«, *Rad JAZU* 212 (1916): 104.

konkubinat, sudioništvo u pobačaju, krađu, pisanje anonimnih uvredljivih pisama i nepriličnih pjesama, izazivanje nereda, ulaženje u crkvu s oružjem, nesluženje liturgije iako je 50 godina kanonik, upravljanje s više crkava odjednom i primanje prihoda od njih, potkupljivanje njegova sekretara (kako bi saznao što vizitator radi) i pokušaj da sa svojim nećacima provali u njegovu sobu i ubije ga. Kad je 1575. na mjesto dubrovačkog nadbiskupa došao Vincenzo Portico, dao ga je pritvoriti, a potom i otpremiti u Rim da se brani pred inkvizicijom.²² Papa Grgur XIII. oslobodio ga je optužbi i dao mu naslov apostolskog prabilježnika.²³ Umro je 25. srpnja 1582. godine u Rimu.

Mario Caboga autor je pjesme *Contro la nobiltá di Ragusa* (u prijevodu Rafa Bogišića, »Protiv dubrovačkog plemstva«)²⁴, no, iščitavajući pažljivije tu pjesmu, čini se da ona nije upućena plemićkom staležu u cjelini, nego točno određenoj osobi, koja je senator, čiji je otac bio senator, koja je »savjetnik«, »veliki pravnik«, *makjavelist*, koja »za svaku tricu, za zlo i za dobro zove u Sudnicu«. Čini se vrlo izglednim da je ta pjesma bila u upućena diplomatu i pravniku Ivanu Gunduliću (oko 1507.-1585.), osobnom prijatelju nadbiskupa Beccadellija (s kim je Caboga bio u sporu) i pape Pija IV.,²⁵ a to je onaj isti Ivan Gundulić, koji je 13. listopada 1561. zatražio na sudu da mu Marin Držić, na temelju zadužnice od 30. kolovoza 1548. godine, plati dug od 91 zlatnog dukata ili da se naplati od njegova imanja i, slijedom te tužbe, godinu dana kasnije, 21. listopada 1562., »stavio« se u posjed Držićeva dijela majčine baštine.²⁶

Nakon pritvaranja kanonika Marija Caboga i njegova otpremanja u Rim da se brani pred inkvizicijom 1575. godine, na čelo frakcije dolazi Jeronim Caboga i vodi borbu svim sredstvima, optužujući Frana Gundulića za veleizdaju. Godine 1586. u Senatu je doživio politički poraz.²⁷ Iako je od 1557. čak jedanaest puta bio dubrovački knez, zadnji put je izabran na tu dužnost u lipnju 1584. godine. U posljednjih 13 godina svog života više nije biran na tu najznačajniju dužnost,

²² J. Tadić, *Dubrovački portreti*, 255-261.

²³ D. Fališevac, »Kaboga Kordica«, 685.

²⁴ Rafo Bogišić, »Marin Držić i Mario Kaboga«, *Forum* 27/3-4 (1988.): 197-200.

²⁵ Josip Torbarina, »Dživo Marina Gundulića. Dubrovački humanist i državnik (1507.-1586.)«, *Hrvatsko kolo* 23 (1942.): 168.

²⁶ J. Torbarina, »Dživo Marina Gundulića«, 181.

²⁷ J. Tadić, *Dubrovački portreti*, 260-280.

što svjedoči o težini poraza. Unatoč marginalizaciji, političku borbu nastavio je i kasnije. Oštrina tog sukoba i Cabogina beskompromisnost i utjecaj otvaraju pitanje: stoji li on, odnosno njegov klan, iza ubojstva Frana Gundulića 1589. godine? Ubojstva, koje je rezultiralo protjerivanjem Gundulićeva ubojice Marina Bobaljevića, dakle, još jednim neuspješnim udarom na Gundulićev klan.

Potom slijedi *Velika zavjera* 1610./2. koja završava pobjedom Bobaljevićeva klana, konačnim rušenjem Gundulićeva klana, koji je bio dominantan sve od osamostaljenja 1358. godine. I ovog puta Bobaljevićev klan pobjedu ostvaruje s vanjskom pomoći, ovog puta savojskog vojvode.

DRŽIĆEVA UROTA 1566. U KONTEKSTU BORBE IZMEĐU GUNDULIĆEVA I BOBALJEVIĆEVA KLANA

Marin Držić je 1545. godine bio u službi austrijskog grofa i španjolskog špijuna Rogendorfa, prvo kao komornik, a potom 1546., kad je grof pošao u Istanbul, kao tumač.²⁸ Na povratku iz Istambula saslušan je o svom boravku u Turskoj, a posebno o sinu dubrovačkog »veleizdajnika« i emigranta iz roda Bucignolo, koji mu je kritizirao dubrovačke vlasti.²⁹ Držić očito komunicira s Bucignolom i naklonjen mu je. Kakve su njegove misli i nakane u tom trenutku, ne možemo znati, no već i po samoj prirodi stvari, ako upada u sukob s dubrovačkim vlastima, upada u sukob s vladajućim Gundulićevim klanom. Veza s Bucignolom, kao ek-sponentom Bobaljevićeva klana, to samo potvrđuje. To potvrđuju i njegovi »pirni nastupi« – Držić izvodi na vlasteoskim svadbama Bobaljevićeva klana (Zamagna, Pozza, Palmota, Gozze), za razliku od Nalješkovića (Bona Klaričić pripadnik je Gundulićeva klana).

Vežu između Marija Caboge i Marina Držića izvrsno je uočio već Rafo Bogišić: »Kabogine pjesme, kao i njegov život u cjelosti, bacaju osobito svjetlo na sve ono što je Marin Držić napisao i učinio. Te pjesme Držićevim djelima i

²⁸ M. Rešetar »Uvod«, u: *Djela Marina Držića* (pr. Milan Rešetar). Zagreb: Stari pisci hrvatski, knj. 7, JAZU, 1930.2: LXII-LXIII.

²⁹ M. Rešetar, »Uvod«, IL.

postupcima daju osobito i sigurno utemeljenje. Na stanovit način Kabogine pjesme sjajna su ilustracija cjelokupne Držićeve idejne osnove».³⁰

No, veliko je pitanje progovara ili kroz Cabogu Držić ili kroz Držića progovara Caboga? Prije bih se usudio pretpostaviti da je Držićevo djelo ilustracija Cabogine »idejne osnove« nego obrnuto! Kako uopće objasniti Držićeve urotničke namjere?³¹ Naime, Držić, kao antunin, nije »politički subjekt«. U aristokratskoj republici kao neplemić ne posjeduje nikakva prava, ne stoje mu na raspolaganju nikakvi institucionalni mehanizmi za političko djelovanje. Držić je, proceduralno gledajući, »nenadležna« osoba.

³⁰ R. Bogišić, »Marin Držić i Mario Kaboga«, 206.

³¹ Nakon što je francuski slavist Jean Dayre (»Marin Držić conspirant à Florence«, *Revue des études slaves*, Paris, 10 (1930.): 77-80; *Dubrovačke studije*, Zagreb: Matica hrvatska, 1938.: 19-23) otkrio u firentinskom arhivu nekoliko Držićevih urotničkih pisama upućenih toskanskom vojvodi Cosimu Mediciju (*Urotnička pisma Marina Držića*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1989.: 9-42), Držićeva urotnička epizoda privukla je posebnu pozornost istraživača. O njoj su u brojnim svojim djelima pisali Frano Čale (posebno: »O životu i djelu Marina Držića«, u: *Držić, Marin, Djela* (pr. Frano Čale). Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979.; »Dopune o Držiću, urotniku i maniristu« *Prolog* 14/51-52 (1982.): 57-71) i Slobodan P. Novak (posebno: Slobodan P. Novak, *Planeta Držić. Držić i rukopis vlasti*, Zagreb: Izdanja Centra za kulturnu djelatnost Zagreb, 1984.; Robero Valle i Slobodan Prosperov Novak, »Urota ili traktat o čovjeku Nahvao«, u: Marin Držić, *Pisma Cosimu I Mediciju 1566*. Zagreb: Most/The Bridge, 1993.: 53-64; *Planeta Držić. Ogled o vlasti*, Dubrovnik: Knjižnica Doma Marina Držića, 1996.), a pored njih i Milan Rešetar (»Uvod«, LXVI-LXXIV), Konstantin Jireček (C. Jireček, »Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte«, 454-457, 481-494), Jorjo Tadić (*Španija i Dubrovnik u XVI v.* Beograd: SKA, Posebna izdanja, knj. 93, 1932.: 93; *Dubrovački portreti*, 91-125), Dragoljub Pavlović (»O revolucionarnim pokušajima Marina Držića iz 1566. godine«, *Glasnik SANU* 1/1-2 (1949.): 166-168), Živko Jeličić (*Marin Držić pjesnik dubrovačke sirotinje*. Zagreb: Novo pokoljenje, 1950.), Rafo Bogišić (»Marin Držić pjesnik i urotnik«, *Krugovi* 7/7-8 (1958.): 485-494; »Cosimo Medici i Marin Držić«, *Republika* 17/3 (1961.): 16-17), Bernard Stulli (»Oko političkih planova Marina Držića Vidre«, *Mogućnosti* 6/6 (1959.): 498-513), Ivo Batistić (»Zavjerenička pisma Marina Držića«, *Filologija* 5 (1967.): 5-45), Milan Ratković (»O Držićevu pokušaju prevrata u Dubrovniku«, *Dubrovnik* 10/3 (1967.): 91-98), Josip Pupačić (»Pjesnik urotnik /o političkim planovima Marina Držića/«, u: *Zbornik radova o Marinu Držiću*. Zagreb: Matica hrvatska, 1969.: 166-206), Zdenka Janeković-Römer (»Autoritet ljubavi: samotnička misija Marina Držića za ljude nazbilj«, *Kolo* 2 (2006.): 205-210), te u najnovije vrijeme, pronašavši u Firenci još jedno urotničko pismo, Lovro Kunčević (»'Ipak nije na odmet sve čuti': Medičejski pogled na urotničke namjere Marina Držića«, *Analitički Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 45 (2007.): 9-46).

Kanonik Caboga je bio, vjerujemo li da je Držić doista bio rođen 1508. godine, tri godine stariji od Držića. Njegov sukob s vlastelom ima klanovsku pozadinu, a na politički plan prenesen je kroz sukob oko crkvene jurisdikcije. Kako i zbog čega Držić ulazi u sukob, ostaje tajna. Je li bio kanonikov čovjek? Prijatelj iz djetinjstva? Je li njegova veza s kanonikom vezana uz činjenicu da je i sam bio svećenik? Zbog čega se od promatrača, koji kroz svoje komedije »gađa« dubrovačku vlast, odlučio na akciju? Je li se eksponirao samo kao nečiji (Cabogin, Bobaljevićeva klana) posrednik prema Medičejcima? Je li imao osobne razloge? Nemojmo zaboraviti da je Držić bio dužnik, a da je osoba koja se naplaćivala iz njegove, odnosno majčine, imovine bio baš jedan Gundulić. Je li Držić možda bio motiviran izvjesnim obećanjima Bobaljevićeva klana o uključivanju građana u vlast? Je li možda razmišljao o nekoć izgubljenom plemićkom statusu Držića? Sve su to pitanja koja se nameću, ali uvijek ostajemo bez decidiranog odgovora. No, koliko god ta pitanja bila iznimno zanimljiva za Držićev životopis i oris njegova lika, ona u povijesnom kontekstu nisu suštinska.

No, Držićeva firentinska epizoda, bez obzira koliko on sam bio bitan u toj priči, bez obzira koliko sama izvedba, sudeći po reakcijama Medičejaca, djelovala naivno,³² nije bila njegova ludorija nego dio kontinuiranih nastojanja Bobaljevićeva klana da detronizira Gundulićev klan koji je imao dominaciju u dubrovačkoj vlasti već više od 200 godina. I događaji prije (Bucignolo) i događaji poslije (Caboga) pokazuju da je Držić igrao ulogu u mnogo većoj predstavi! Čini se, ipak, epizodnu! Njegova urotnička epizoda događa se u vrlo osjetljivom trenutku – kad je Bobaljevićev klan (preko Bucignola) izgubio bitku, kad je dezorijentiran i zbog činjenice što se njihov glavni nositelj Mario Caboga nalazi u progonstvu i kad pobjednički Gundulićev klan likuje i bahati se, kako to zorno pokazuje Cabogina pjesma. Stoga mislim da Držićeva urotnička igra nije ekstravagantni čin već pomalo zamorena književnika, nego jedna neuspjela epizoda plana Bobaljevićeva klana da detronizira Gundulićev klan. Držić se kao istomišljenik i prijatelj dao uvući u klanovski sukob iako je, bez političkog subjektiviteta, kao dubrovački građanin a ne vlastelin, zapravo bio posve nebitna figura u tom sukobu. Njegova je uloga u uroti, čini se, predimenzionirana, čemu je dijelom pridonio i sâm upustivši se

³² Vidi o tome: L. Kunčević, »Ipak nije na odmet sve čuti!«: Medičejski pogled na urotničke namjere Marina Držića«, 9-46.

kao posrednik u nešto što je umjesto njega trebao obaviti neki Caboga, Benessa ili Bobali, a dijelom i zbog toga što ga je veličina njegova djela osvijetlila na historijskoj pozornici, dok su glavni protagonisti ostali iza scene, daleko od istraživačkog fokusa.

Na kraju samo jedna opaska: dva najznačajnija dubrovačka književnika – Držić i Gundulić – nisu bili suvremenici. Da jesu, borili bi se jedan protiv drugoga!

DRŽIĆ'S FLORENTINE CONSPIRACY EPISODE: A PART OF THE PLAN OF BOBALJEVIĆ'S CLAN TO OVERTHROW GUNDULIĆ'S CLAN

S u m m a r y

The analysis of conspiracies from Dubrovnik, beginning with the overthrowing of Damjan Juda in 1205, until *Velika Zavjera* (The Great Conspiracy) in 1610/2, clearly shows the existence of two big fractions, while the difference between them is shown through two important constants: the relationship between the independence of Dubrovnik on a political level, and a stable clan hierarchy on an ancestral level. The first clan, whose main bearers are the families of Juda, Gundulić (Gundula, Gondola), Bunić (Buna), Crijević (Cerva) and Saračić (Saraca), continuously points out Dubrovnik's spirit of independence (Juda, i.e. Gundulić's clan, which after The Great Conspiracy will be recognized as the Sorbonne clan), while the other clan whose main bearers are the families of Bobaljević (Babalio, Bobali), Benešić (Benessa), Rastić (Resti), Bočinčić (Bucignolo), Kabužić (Caboga), Džamanjić (Zamagna), Gradić (Gradi), Pucić (Pozza) and Đurđević (Giorgi), is continuously seeking support outside Dubrovnik (Bobaljević's clan which after The Great Conspiracy will be recognized as the Salamanca clan).

Držić's conspiracy steps, in the context of relations between clans from Dubrovnik, seem to be an unsuccessful episode of the Bobaljević clan's plan, an attempt to overthrow the Gundulić clan, which had the dominant influence in Dubrovnik ever since the beginning of its independence in 1358, until The Great Conspiracy at the beginning of the 17th century. Držić, being likeminded and a friend

of Bobaljević clan, let himself be drawn into clan's conflict, although, without having political subjectivity, as a citizen and not a landlord of Dubrovnik, he actually didn't have any »competence« to even participate in the conflict. His role in the conspiracy seems to be magnified, which was partly his fault because he acted as an intermediary for something that some landlord from Bobaljević's clan should have done instead of him and partly because of the fact that the magnitude of his work put him under the spotlight on the historic stage, while other protagonists remained behind the scene, far from the focus.